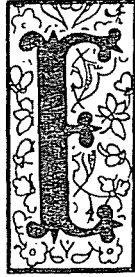

Tasavvuf

Ebû Bekr Eş-Şibli "V. 334-945"

Dr. Ahmed Subhi FURAT

İ-Cuneyd'in (v. 297/909) en mühim talebelelerinden biri olan **Ebû Bekr Ca'fer b. Yûnus eş-Şibli**, aslen **Mâverâünnehir**'deki **Uşrûsene** şehrinin **Şibile** adındaki köyünden olmakla beraber (1), kaynaklar onun doğum yerinin **Sâmerrâ** olduğunda ittifâk halindedirler (2). Kendisinin, içlerinde saray memurlukları da yapmış bir sülâleden geldiği görülüyor: Dayısı **İskenderiye**'de emîr-ul-umerâ; babası sarayda perdedarların başı (**sâhib'ul-huccâb**) olduğu gibi bizzat kendisi de Abbâsi halîfesi el-Mutavakkil'in oğlu **el-Muvaffak**'ın perdedârı olmuştu. **El-Muvaffak**, eş-Şibli'nin geçimi için **Demavend** gelirini ona tahsis etmişti (3).

E bû Bekr eş-Şibli'nin «Gün doğana kadar, otuz sene müddet hadîs ve fıkıh tahsil ettim» (4) deyişine bakılırsa, uzun ve ciddi bir tahsil devresi geçirmiş olduğuna hükmolunabilir. Ancak yine kendi itirafına göre, tahsil ettiği bu ilimler onu tam mânâsıyla tatmin etmeyecek ve sonunda, bunların hakikatlerini araştırmaya koyulacaktır. Nitekim **Ebû Nasr es-Serrâc** (v. 378/988) onun «gün doğana kadar...» şeklindeki mezkûr ifadeyle, hakikat nurlarının görünüşünü kastedtiğini ilâve eder (5).

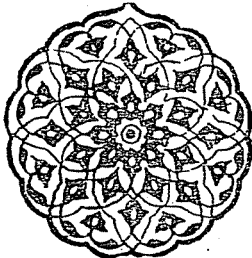
1) Târihu Bağdâd. XIV, 389; el-Muntazam, VI, 347.

2) Bk. meselâ Târihu Bağdâd, XIV, 389; Vefeyât, II, 41 v.d.

3) Târihu Bağdâd, XIV, 389; el-Muntazam, VI, 347.

4) K. el-luma, 404. Eş-Şibli, mâlikî mezhebindendi (bk. Tabakât'us-Sulemi, 337).

5) K. el-luma, 404.

El-Muvaffak'ın, bizzat halife olmamasına rağmen, kardeşi el-Mütemid'in hilâfeti devrinde idarî işlerin ekserisini ele alması üzerine, eş-Şiblî'nin eline büyük imkânlar geçmiş olduğu düşünülebilir. Fakat o, el-Hatîb el-Bağdâdî'nin rivâyetine bakılırsa, el-Muvaffak'ın büyük nüfuz sahibi olduğu bu çağında bir gün devrin meşhur zâhid ve sûfilerinden Hayr'unnessâc'ın (v. 322/933) hazır bulunduğu meclisinde tevbe etmişti. Ve onun delâletiyle (6), yanına gittiği el-Cuneyd'in (v. 297/909) nezareti altında şiddetli bir riyâzet devresi geçirdi (7). Uyumamak için gözlerine tuz sürdüğüne dâir kayıtlar (8), muhtemelen onun bu devresine âit olmalıdır. Şeyhi el-Cuneyd, son derece itaatkâr ve vefâkâr mürîdin «Her kavmin bir tacı vardır; bu kavmin tacı da eş-Şiblî'dir» diyerek (9) takdir edecektir. Onun üstün mevkii, IV. hicri asırdan itibaren, islâm dünyasına da yayılmış ve devrinin diğer iki sûfisi, nükterleriyle tanınan el-Murtâis (v. 328/939) ile hikâyeleriyle ün salan Ca'fer el-Huldî'nin (v. 348/959) yanında, işaretleriyle anılagelmıştır (10).

Öldükçe hareketli bir ömür yaşadığı anlaşılan (11) eş-Şiblî, tasavvuf'u, nefis mücâhedesinin âdeta ideal şekli olarak görür: «Tasavvuf, senin duygularının zapt ve rapt, nefeslerini kontrol etmendir: (12). O, kişinin ve bilhassa mârifet ehlinin her an müteyakkız olması lüzumuna inanır. Bu hususta vâki olacak küçük bir ihmâli, en büyük günahlardan kabul etmekten kendini alamaz: «Mârifet ehli için göz ucu hata, Allah'a karşı şirktir» (13). Onda, yaşanılan anı, ne suretle olursa olsun, aşmama fikri hâkimdir: «Düşüncen seninle birlikte olsun, senden önce gelmesin, senden sonraya da kalmasın» (14).

Eş-Şiblî'nin muhtelif eserlerde görülen sözleri arasında şunlar da vardır.

— Vâsıl olduğunu iddia edenin, eline bir şey geçmemiştir (15).

— Mârifet'in alâmeti mehabbet'tir; zira Allah'ı, tanıyan sever (16).

— Semâ'nın dış görünüşü fitne, iç görünüşü ise ibrettir. Ondandır kasdedilene sezen, ibreti almağa hak kazanmıştır. Aksi halde fitneyi dâvet etmiş ve belâyaya mâruz kalmıştır (17).

— Halk seni nimetlerin, bense cezâların için seviyorum (18).

— Hak ehlinin kalbleri, O'na mârifet kanatlarıyla uçar ve O'ndan mehabbet'le sevinç tadarlar (19).

— Hürriyet, kalb hürriyetidir, başkası değil (20).

— Dünya, kaynayan bir tencere, doldurulan bir keneftir (21).

— Zühd, kalbin varlıklardan yüz çevirip, onların Rabbine yönetilmesidir (22).

Eş-Şiblî son senelerine doğru hastalandı. Son günü hizmetçisi Bukeyr'e dayanarak câmie gitti. Yolda giderken Bukeyr'e karşıdan gelen birini göstererek: «Yarın bu adamla bir işimiz var» demiş, namazını camide kılarak eve dönmüştü. Geceyi yanında geçiren Ebû Muhammed el-Herevî, onun bütün gece:

«— İçinde Senin bulunduğun hiçbir ev, kandile muhtaç değildir;

— İnsanların birçok deliller getirdiği gün, Senin arzulanan vechin bizim delilimizdir.» şiirini okuduğunu zikrediyor (23). Eş-Şiblî nihâyet o gece sabaha karşı ruhunu teslim etmişti. Ertesi günü hizmetçisi, kendisine tavsiye edilen bir gassâlin evine gitmiş, kapısını çalınca, içeriden: «Şiblî vefat etti mi?» diye bir ses duymuştu. «Evet» dedi. Tuhaf olmuştu, biraz sonra, sesin sahibi, dün karşılaştıkları kimse çıkınca (24) hayrette kaldı.

6) Tezkiret'ul-evliyâ, II, 136.

7) Nefehat'ul-uns, 180 (:Terc., 228).

8) K. el-luma, 206.

9) El-Muntazam, VI, 347; Nefehât'ul-uns, 180 (: Terc., 228).

10) Keşf'ul-mahcûb, 196.

11) Tezkiret'ul-evliyâ, II, 136.

12) Tabakât'us-Sulemî, 340.

13) Tabakât'us-Sulemî, 343.

14) Tabakât'us-Sulemî, 343.

15) K. el-luma', 357; ayrıca, 30.

16) K. el-luma', 36.

17) K. el-luma', 272.

18) Tabakât'us-Sulemî, 344.

19) Tabakât'us-Sulemî, 343.

20) Tabakât'us-Sulemî, 343; Nefehat, 180 (: Terc., 228).

21) Tabakât'us-Sulemî, 341.

22) Tabakât'us-Sulemî, 341.

23) K. el-luma, 209.

24) el-Muntazam, VI, 348.